

Utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade den 21 mars 2013 att ge justitieutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2012/13:58 Utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd och motioner i ärendet, i de delar dessa berör justitieutskottets beredningsområde.

Justitieutskottet yttrar sig över kommittémotion 2012/13:Ub8 (V) yrkande 1, där motionärerna begär att polislagen ändras så att polisen inte får hämta avvisade och utvisade barn i skolan. Förslaget står mot regeringens bedömning att det inte nu behöver införas några särskilda bestämmelser i lag eller förordning om polisens arbete med verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut när det gäller barn som vistas i landet utan tillstånd. Justitieutskottet instämmer i regeringens bedömning och föreslår därför att utbildningsutskottet avstyrker motionsyrkandet.

I yttrandet finns en avvikande mening (V) och ett särskilt yttrande (SD).

Utskottets överväganden

Bakgrund

Grundläggande principer för polisingripanden

De allmänna principerna för polisingripanden framgår av 8 § polislagen (1984:387). Där anges att en polis som ska verkställa en tjänsteuppgift ska ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Om tvång måste tillgripas ska det ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att uppnå det avsedda resultatet.

De principer som har lagts fram i 8 § polislagen brukar benämnas behovs- och proportionalitetsprinciperna. Dessa principer är grundläggande för polisens arbete. Behovsprincipen innebär att ett polisingripande får ske endast då det är nödvändigt för att avvärja eller undanröja den aktuella faran eller störningen. Proportionalitetsprincipen innebär att de skador och olägenheter som ingripandet kan medföra för ett motstående intresse inte får stå i missförhållande till syftet med själva ingripandet.

Särskilt om polisingripanden som gäller barn

Förutom behovs- och proportionalitetsprinciperna styrs arbetet vid polisingripanden av den s.k. hänsynsprincipen, vilken gör sig särskilt starkt gällande när det är fråga om ingripanden mot barn. Principen kommer bl.a. till uttryck i 17 § förundersökningskungörelsen (1947:948), där det stadgas att förhör med den som är under 18 år ska planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada samt att det noga bör tillses att uppmärksamhet inte väcks kring förhöret.

Av intresse i detta sammanhang är vidare vissa uttalanden om hämtning av barn under 15 år i förarbetena till lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. I propositionen framhålls att hämtning av barn bör ske med hänsynstagande till barnets ålder och mognad och således med stor restriktivitet (prop. 1983/84:187 s. 22). Vidare uttalas att hämtning till förhör bör undvikas så långt möjligt. Om en sådan åtgärd måste vidtas är det viktigt att det sker på ett diskret sätt och med all den hänsyn som förhållandena kräver. En hämtning bör endast i undantagsfall utföras av uniformerad polis eller på något ställe där uppmärksamhet kan väckas. Det sägs vara av särskild vikt att varken hämtning eller förhör sker i skolan, annat än när det finns mycket speciella skäl.

Justitieombudsmannen (JO) har vid flera tillfällen uttalat kritik mot att barn hämtats av polis i skolan. I 1996/97:JO1 s. 86 (dnr 202-1995) redogjorde JO för ett fall då en 15-årig elev hämtades i skolan av uniformerad polispersonal för att förhöras. JO hänvisade till de angivna förarbetsuttalandena om hämtning av barn under 15 år och anförde att dessa uttalanden bör vara vägledande också när det är fråga om att hämta någon som är

mellan 15 och 18 år till förhör. JO har därefter vid flera tillfällen understrukt att varken hämtning eller förhör bör ske i en skola annat än när mycket speciella skäl föreligger. Som exempel kan nämnas 2001/02:JO1 s. 51 (dnr 3556-1998) där JO kritiserade en polismyndighet som bl.a. hade beslutat om hämtning av åtta barn i åldern 12–14 år i barnens respektive skolor. Barnen var inte misstänkta för brott, utan skulle förhöras upplysningsvis. Se även 2007/08:JO1 s. 149 (dnr 3493-2005).

Dessutom gäller enligt artikel 3.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter att barnets bästa ska komma i första rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Enligt huvudregeln, som är tillämplig för Sveriges del, avses i konventionen med barn varje människa under 18 år.

Husrannsakan

I 20 § polislagen finns bestämmelser om husrannsakan och liknande åtgärder. Husrannsakan får företas ”för att söka efter en person”. Detta har i praxis ansetts innebära att det ska vara en bestämd person – låt vara inte nödvändigtvis känd till namnet – som polisen söker efter. Polisen får således inte bereda sig tillträde till exempelvis skolor eller förskolor för att mer allmänt leta efter efterlysta utlänningar.

Polisens verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut

Det är Migrationsverket som har huvudansvaret för verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut. Enligt 12 kap. 14 § utlänningslagen (2005:716) får dock verket lämna över ett verkställighetsärende till en polismyndighet, om den som ska avvisas eller utvisas håller sig undan och inte kan anträffas utan polismyndighetens medverkan eller om det kan antas att det kommer att behövas tvång för att verkställa beslutet.

I Rikspolisstyrelsens författningssamling RPSFS 2005:3 (FAP 638-1) finns regler och allmänna råd som styr polisens arbete med verkställighet av beslut om avvisning och utvisning som sker med flygplan. I denna författning sägs inte någonting om hämtning i skolor eller förskolor för att verkställa avvisnings- och utvisningsbeslut. Justitieutskottet har emellertid från Rikskriminalpolisen (centrala gränskontrollenheten) fått information om att man för närvarande arbetar med att revidera den aktuella författningen. Preliminärt kommer revideringen att vara klar till den 1 juli 2013, och därefter kommer författningen sannolikt att innehålla ett allmänt råd till polismyndigheterna att undvika att hämta barn i skolan.

Propositionen

Regeringen framhåller att de berörda barnen behöver känna sig trygga med att polisen inte kommer att ingripa mot dem i skolan för att de och deras föräldrar i praktiken ska våga utnyttja rätten till utbildning. En god lärmiljö kräver också att barnen kan känna sig trygga i skolan.

Enligt regeringen bör man därför upphäva den underrättelseskyldighet som de kommunala huvudmännen för utbildning inom skolväsendet och socialnämnden har i förhållande till polisen (se 7 kap. 1 § utlänningsförordningen [2006:97]). Regeringen konstaterar att polisen dock på andra sätt kan få kännedom om att ett barn som vistas tillfälligt i landet går i en viss skola.

Även om ingenting formellt hindrar polisen från att hämta barn som ska avvisas eller utvisas i skolor, noterar regeringen att den reglering och praxis som finns när det gäller polisens arbete innebär en tydlig begränsning av polisens möjligheter att hämta barn i skolor. Regeringen noterar också att Rikspolisstyrelsen inom kort avser att besluta föreskrifter om arbetet med verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut.

Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att det inte behöver införas några särskilda bestämmelser i lag eller förordning för polisens arbete när det gäller barn som vistas i landet utan tillstånd. Regeringen avser dock att noga följa denna fråga. Om det visar sig att polisens arbete blir ett avgörande hinder för att barn som vistas i landet utan tillstånd ska få tillgång till utbildning, kommer regeringen att på nytt överväga om ytterligare reglering behöver införas.

Motionen

I kommittémotion 2012/13:Ub8 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkande 1 begär motionärerna att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag till ändring av polislagen med innebörden att polisen inte får eftersöka barn som ska avvisas eller utvisas i skolan eller på väg till eller från skolan. Motionärerna anför att det finns en risk för att de berörda barnen och deras föräldrar inte vågar utnyttja rätten till utbildning av rädsla för att de ska gripas i eller på väg till eller från skolan.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ställer sig positivt till att barn som vistas i landet utan tillstånd nu får möjlighet att gå i skolan. Att föräldrarna väljer att hålla sig gömda får inte vara ett hinder för ett barns utveckling. Särskild hänsyn ska alltid tas till barnets bästa. Skolan ska i så stor utsträckning som möjligt vara en fredad plats som myndigheterna inte använder för att eftersöka personer som omfattas av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut.

I svensk lagstiftning förekommer det inte särskilda s.k. frizoner, dvs. områden där polisen inte får ingripa i syfte att verkställa lagligt fattade beslut. Det finns alltså inte något uttryckligt förbud mot att hämta ett barn i skolan för att verkställa t.ex. ett avvisningsbeslut. Som framgår ovan är polisens möjlighet att göra detta i praktiken dock starkt begränsad, framför allt på grund av de grundläggande principerna om proportionalitet och hänsyn. Dessa principer måste polisen iaktta i varje enskilt fall, och det ligger i sakens natur att principerna gör sig särskilt starkt gällande vid ingripanden mot barn. Dessutom noterar utskottet att det sannolikt inom kort – förhoppningsvis redan när de aktuella ändringarna i skollagen träder i kraft – kommer att finnas ett allmänt råd från Rikspolisstyrelsen om att polisen ska undvika att hämta barn i skolan.

Mot denna bakgrund instämmer utskottet i regeringens bedömning att det inte nu behöver införas några särskilda bestämmelser i lag eller förordning om polisens arbete med verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut när det gäller barn som vistas i landet utan tillstånd. Utskottet noterar med tillfredsställelse att regeringen kommer att följa frågan noga och förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen eller vidtar andra åtgärder i saken om det skulle visa sig nödvändigt. Polisens arbete får inte hindra de berörda barnens tillgång till utbildning. Alla barn har rätt att känna sig trygga i skolan.

Sammanfattningsvis föreslår justitieutskottet att utbildningsutskottet ska avstyrka motion 2012/13:Ub8 (V) yrkande 1. Justitieutskottet har i övrigt inga synpunkter på propositionen och motionerna.

Stockholm den 9 april 2013

På justitieutskottets vägnar

Morgan Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Morgan Johansson (S), Johan Linander (C), Krister Hammarbergh (M), Ewa Thalén Finné (M), Kerstin Haglö (S), Anti Avsan (M), Christer Adelsbo (S), Jan R Andersson (M), Johan Pehrson (FP), Patrick Reslow (M), Maria Ferm (MP), Caroline Szyber (KD), Richard Jomshof (SD), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S), Krister Örnfjäder (S) och Annika Duån (S).

Avvikande mening

Utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd (V)

Lena Olsson (V) anför:

Liksom utskottsmajoriteten ställer jag mig positiv till att de barn som vistas i landet utan tillstånd nu får möjlighet att gå i skolan. Rätten till utbildning kan dock endast förverkligas fullt ut om barnen och deras familjer känner att det är tryggt att delta i verksamheten. Till skillnad från utskottsmajoriteten ser jag en risk att de berörda barnen och deras föräldrar inte kommer att våga utnyttja rätten till utbildning på grund av rädsla för ett polisingripande.

Nuvarande reglering och praxis på området är enligt min mening inte tillräcklig för att de berörda barnen ska kunna känna sig trygga i skolan. Regeringen bör därför se till att det införs bindande regler, t.ex. i en förordning eller föreskrift, som förbjuder polisen att eftersöka barn som ska avvisas eller utvisas i skolan eller på väg till eller från skolan. Detta bör utbildningsutskottet föreslå att riksdagen tillkännager för regeringen. Utbildningsutskottet bör alltså föreslå att riksdagen delvis bifaller motion 2012/13: Ub8 (V) yrkande 1.

Särskilt yttrande

Utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd (SD)

Richard Jomshof (SD) anför:

När det gäller det aktuella motionsyrkandet är jag överens med utskottsmajoriteten. Utbildningsutskottet bör alltså avstyrka motion 2012/13:Ub8 (V) yrkande 1.

Till skillnad från majoriteten kan jag dock inte ställa mig positiv till förslagen i propositionen. Jag anser inte att människor som vistas illegalt i landet ska ha rätt till skolundervisning. Att införa en sådan rättighet strider principiellt mot utlänningslagens (2005:716) regler om att det är straffbart att vistas i landet utan tillstånd. Dessutom strider det mot all logik att en myndighet ska ha i uppdrag att utbilda samma människor som en annan myndighet är skyldig att förpassa ur landet. Att ge olika myndigheter så uppenbart kolliderande uppdrag riskerar att urholka tilltron till hela vårt rättssystem och vår migrationspolitik.